

Ivan Cifrić. *Bioetička ekumena. Odgovornost za život susvijeta*, Pergamena, Zagreb, 2007, 279 str.

Pred nama je još jedna iznimno zanimljiva knjiga značajnog autoriteta čija su djela relevantna za bioetička istraživanja, te posebice za istraživanja s područja socijalne ekologije. Već je i sam naslov knjige intrigantan budući da odudara od dosad viđenog na planu bioetičkog istraživanja u Hrvatskoj.

Ovaj je prikaz napisan sa stajališta bioetike, što možda tek djelomično oslikava vrijednost sadržaja ove knjige. Kako nismo u mogućnosti podrobnije prikazati njezin sadržaj, zadržat ćemo se na prikazu prvog dijela, koji je, s obzirom na svoj teorijski karakter, sa stajališta bioetike možda i zanimljiviji, i to kroz nekoliko orijentacijskih točaka vezanih uz interpretaciju središnje misli knjige — *bioetičke ekumene*.

Formalno, knjiga se sastoji od dva dijela, od kojih je prvi, znatno kraći, naslovljen *Kultura i susvijet*, dok drugi nosi naslov *Čovjek i susvijet*. U prvom, teorijskom dijelu autor donosi promišljanja vezana uz teme odnosa čovjeka i prirode, ekoloških i bioetičkih pitanja, te pitanja o istraživanjima, posebice na planu odnosa bioetike i sociologije. Drugi, značajno veći dio knjige, posvećen je prikazivanju rezultata istraživanja vezanih uz odgovornost za život, istraživanju stavova vezanih uz odnos prema životu, te istraživanju čovjekova odnosa prema životinjama.

Već na prvim stranicama knjige autor, mogli bismo reći, oslikava glavnu »optiku« djela. Riječ je naime o odnosu kulture i prirode, i to kulture shvaćene kao čovjekov proizvod, koji nedvojbeno ima utjecaj na prirodu, nažalost gotovo jednoznačno negativan, destruirajući utjecaj. O kulturi, kao ljudskom proizvodu, autor kaže: »postajala je glavna preokupacija društva (u materijalnom i duhovnom pogledu — od proizvoda, građevina, do estetike i etike), a priroda je

ostajala u njezinoj sjeni sve do suvremene spoznaje o potrebi nove socijalno-ekološke ravnoteže. Kulturna ekumena se širila na račun biotičke ekumene. Povijest prirode je nestajala pred bogatstvom ljudske povijesti. Moderno društvo je konačno definiralo praktičan odnos prema prirodi kao materijalnoj osnovi čovjekova prosperiteta. Kultura je postala 'agresivni sustav' prema cjelini prirode.« (str. 11) Takvi postupci, primarno opisani koloniziranjem i antropiziranjem prirode, nameću »bioetičko pitanje kao problem etičkog odnosa prema susvijetu«. (str. 13) U tom kontekstu autor postavlja temelje novog odnosa čija bi zadaća bila smanjiti konflikte između biotičke i kulturne ekumene. Te procese i nastojanja naziva bioetičkom ekumenom, koju shvaća kao duhovnu zajednicu s »bazičnim etičkim načelima o životu i normativnoj vrijednosti života — čovjeka i ne-ljudskih bića — stvara sliku drugačijeg čovjeka i njegova djelovanja u socijalnoj okolini i prirodnom okolišu i na taj način utječe na smanjenje konflikata kulturne i bioetičke ekumene«. (str. 14) Bioetička ekumena dobiva, mogli bismo reći, na spoznajnom planu novu dimenziju — onu orijentacijskog znanja. Orijetacijsko znanje ima za cilj utjecati na uravnoteženi razvoj antropobiotičke ekumene. Ovo do sada rečeno moglo bi se shvatiti kao grubi nacrt knjige, posebice njezinoga prvog dijela, koji nas u ovom prikazu, budući da je riječ o primarno bioetičkoj tematici, i više zanima.

Prvi dio knjige autor započinje proučavanjem problema koji naziva »koloniziranje prirode«. Naime riječ je o čovjekovu utjecaju na prirodu od najranijih trenutaka postojanja do danas. Razumije se, ovaj je utjecaj bio imanentno negativan. Ukoliko bismo pak željeli podrobnije analizirati značenje sintagme *bioetička ekumena*, nezaobilazno nam je poslužiti se autorovim riječima. Tako on kaže da je *bioetička ekumena* »projekt integrativnog prevladavanja krize *biotičke i kulturne ekumene* u kojemu bioe-

tička ekumena djeluje na proces nastajanja *ekološkog prosvjetiteljstva* 21. stoljeća. Njezin cilj je potaknuti razmišljanja o globalnom bioetičkom sklopu u nešto drugačijoj pojmovnoj strukturi razmišljanja o raznolikom suvremenom svijetu koji je suočen s dvije istodobne tendencije — jedna u kulturi, a druga u prirodi. Objema je izvorište u kulturi. One odražavaju odnos moći suvremene zapadne civilizacije prema drugim kulturama i prema prirodi. To su globalni fenomeni *kulturnog homogeniziranja i biotičkog homogeniziranja*.« (str. 23) Kada je riječ o samom terminu »ekumena«, autor naglašava kako postoje tri ekumene: biotička, kulturna i bioetička. Kako je rečeno, ova druga — kulturna — stvorena je na štetu biotičke. Zamisao bioetičke ekumene jest da se taj štetni utjecaj prevlada. Potrebno je dakle stvoriti misaone konstrukcije koje bi ljudsko djelovanje izvele iz smjera kolonizacije i dimenzionirale ga na način suradnje i pomirenja. Ovakav model znanja autor naziva orijentacijskim.

U daljnjoj analizi spomenutih destruktivnih modela autor prikazuje neke odrednice postmodernog doba, kontekstualizirajući potrebu za ekološkim prosvjetljenjem. Tako govori o održivom razvoju, krizi znanosti i potrebi za promjenom paradigme, posljedicama pogoršanja okoliša, sekularizaciji. Mogli bismo primijetiti kako je riječ zapravo o nasušnoj potrebi stvaranja novog pogleda na svijet, koji bi mogao postati temelj drugačijeg djelovanja. Važnu ulogu u formiranju pogleda na svijet koji dominira kroz vrijeme moderne i postmoderne odigralo je i prosvjetiteljstvo. Autor, pružajući temeljitu analizu značenja prosvjetiteljstva za razvoj misaonih tokova, daje i temeljitu kritiku, napominjući kako je sada potreban novi epohalni pokret — *ekološko prosvjetiteljstvo*. Riječ je naime o procesu »prevrednovanja vrednota kulturne ekumene prema kojima se upravlja čovjekov život — od proizvodnje dobara i tehnologija i njihove prim-

jene, do stilova življenja i duhovnosti — dakle, prevrednovanje smisla čovjekova života kao i života kolonije i to sa stajališta bioetičke ekumene, čiji je simbol život.« (str. 37) Sve ovo stvara potrebu za orijentacijskim znanjem, budući da je ugroženost bioetičke ekumene na neki način neizravna posljedica nagomilanih edukacijskih bioetičkih deficita kulturne ekumene kroz više generacija, pa je kriza »bioetičke ekumene kriza kulturne ekumene«. (str. 41) Drugim riječima, potrebno je stvoriti drugačiji oblik znanja, budući da je »znanstveno znanje 'hladno', objektivno i stavljeno čovjeku na raspolaganje za upotrebu. Ono ne sugerira posljedice i smisao cilja ili načina primjene. Orijetacijsko znanje je znanje o tome za koje ciljeve će se znanstveno znanje primijeniti, a za koje neće. Znanstveno znanje može imati smisao 'čistog' znanja, služiti čovjekovoj 'razdoznanosti', može pomoći praktičnom poboljšanju kvalitete života ili pak utjecati na razaranje prirode i kulturnih stečevina«. (str. 41) Kako vidimo, iskorak u sferi orijentacijskog znanja zapravo je dimenzija *primjenjivosti*, odnosno etičke dopustivosti ili nedopustivosti primjene nekog znanja. Važno je naime kako se stječe to orijentacijsko znanje. Autorova promišljanja idu u smjeru prikazivanja orijentacijskog znanja kao ploda socijalizacije, edukacije, odgoja, učenja za pluralizam, te stvaranja učinkovitoga obrazovnog sustava. Također je važno napomenuti postojanje izravne veze između stvaranja bioetičke svijesti i orijentacijskog znanja. Ovo povezivanje temeljeno je na nizu socioloških i kulturoloških uvida. Središnja pak zamisao orijentacijskog znanja, shvaćenog u kontekstu bioetičke senzibilizacije, jest prevladavanje konflikta između biotičke i kulturne ekumene. Mogli bismo u tom kontekstu ponoviti autorove riječi kako je bioetička ekumena »htijenje da se u bioetičkom ključu uspostavi razlomljeno *jedinstvo prirode i kulture*«. (str. 50)

Autor u drugom poglavlju prvog dijela knjige govori o bioetici u Hrvatskoj, i to kroz dimenzioniranje ekoloških i bioetičkih pitanja. Razumljivo je da se u ovom kontekstu ne mogu izbjeći teme vezane uz globalizaciju. Kada je riječ o analizi bioetičkih događanja u Hrvatskoj, autor iscrpno analizira promjene u sustavu vrijednosti, socijalno–ekološku problematiku, ulogu civilnog društva te ulogu znanosti u stvaranju novih vrijednosti i oblikovanju nove svijesti. S druge strane autor donosi dragocjene podatke o kronologiji razvoja bioetičke misli u Hrvatskoj. Kada je riječ o dimenzioniranju nekog identiteta, u ovom slučaju nacionalnog s jedne strane i globalizacijskih procesa s druge, važno je napomenuti kako se »bioetička pitanja u Hrvatskoj — zaštita prirodnog naslijeđa, povezuju s nekim obilježjima 'ekološkog suvereniteta' i kulturnog identiteta društva«. (str. 70) Posljednja promišljanja prvog dijela knjige vezana su uz istraživanja sociologije o ekološkim i bioetičkim pitanjima, konkretno uz prikaz povijesti socijalno–ekoloških istraživanja u Hrvatskoj, te uz odnose sociologije i bioetike. U tom pogledu posljednji dio prvog dijela knjige svojevrsni je teorijski uvod u drugi dio koji se mahom sastoji od prikaza istraživanja. Obuhvatno, mogli bismo reći da je riječ o istraživanju bioetičkog diskursa u Hrvatskoj.

U početku ovog prikaza smo napomenuli kako, nažalost, ne možemo jednaku pozornost posvetiti cijelom sadržaju knjige. Primarno iz tehničkih razloga, a sekundarno iz sadržajnih, budući da je riječ o sociološkim istraživanjima.

U drugom dijelu knjige autor donosi tri tematska bloka, ujedno prikaz rezultata triju istraživanja. U prvom prilogu, naslovljenom *Odgovornost za život. Bioetički kontekst*, riječ je o istraživanju provedenom na studentskoj populaciji, a njegova zamisao vezana je uz ispitivanja stavova ispitanika, u rasponu problematike od općenito odgovornosti za život, odgovornosti za tijelo, ljudski embrio,

probleme vezane uz eutanaziju, do problema kloniranja, darivanja organa i genetičkog inženjeringa. Drugi blok donosi rezultate istraživanja naslovljenog *Odnos prema životu. Biocentrička orijentacija*. Riječ je o analizi povezanosti biocentrizma s aktualnim pitanjima koja čine kontekst objašnjenja dimenzija biocentričnosti. To su smrt i smisao života, odgovornost za život, socijalno–ekološke orijentacije, vjerovanje, eutanazija, darivanje organa, kloniranje i genetski inženjering. (str. 199) U trećem bloku riječ je o rezultatima istraživanja naslovljenog *Odnos prema susvijetu. Pravo susvijeta na život i čovjekovi postupci*. U središtu je odnos čovjeka prema životinjskom svijetu; konkretno, istražuje se stav ispitanika prema čitavom nizu zloporaba životinja od strane čovjeka na način njegova postavljanja nedohvatljivo iznad cjelokupnog života. Iznimno dobar opis ovakvog stanja autor daje konstatacijom kako je »pravo bez dužnosti uzurpacija ljudskosti«. (str. 203)

U konačnici ponovimo kako je ovo još jedno značajno autorovo djelo koje na poseban način obrađuje tematiku bioetike. Zasigurno će biti nezaobilazna literatura u daljnjim bioetičkim istraživanjima, pa tako i istraživanjima socijalno–ekološkog karaktera.

Tomislav Krznar

Mihály Szentmártoni, *Svijet mladih*, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008, 279 str.

Pred nama je drugo, prošireno izdanje knjige *Svijet mladih* uglednog profesora, isusovca dr. sc. M. Szentmártonija. Od prvog izdanja ovog djela pa do ovoga autor je napisao mnoge radove, doživio nova iskustva kao predstojnik Instituta za duhovnost na Papinskom sveučilištu *Gregorijana* u Rimu, ali i kao svećenik. I upravo su ova dva aspekta autorove životne stvarnosti struje koje su međusob-